

In dit laatste nummer van de 10de jaargang zit eveneens het stortingsbulletin waarmee je je lidmaatschap kan hernieuwen.

Mogen wij opnieuw op je steun rekenen ?

Het gewone lidmaatschap bedraagt slechts 200 fr.

Gelukkig zijn er ook een groot aantal steunende leden, die wij via deze weg oprecht danken.

Steunende leden betalen een minimumbijdrage van 300 fr.

Overschrijving of storting kan gebeuren via het nummer

439-5083061-63 van Heemkundige Kring Haaltert.

STIPENDIA IN DE ST.-AMANDUS PAROCHIE DENDERHOUTEM

Het Stipendium (geldelijke bijdrage aan de pastoor te betalen voor kerkelijke diensten)

Het stipendium is een onderdeel van het casuele of de parochiale inkomsten. Wie leeft moet gevoed, gekleed, gehuisvest, verzorgd worden. Hij moet zich ook van de moderne vervoer- en communicatiemiddelen kunnen bedienen. Het is redelijk dat de pastoor een huishoudster heeft die de binnenhuiselijke taken, in dienst van de priester, op zich neemt. Zij zal daarvoor een redelijk loon willen ontvangen en behoorlijk verzekerd zijn tegen ziekte, ongevallen, de oude dag, enz., dit allemaal via de bijdrage die de werkgever - in ons geval de pastoor - aan de daartoe bestaande organismen dient af te dragen. Bovendien moet de pastoor, met medewerking van zijn kerkmeesters of de leden van de kerkfabriek, instaan voor het binnen- en buitenonderhoud van de kerk. Tevens dienen alle voorwerpen, nodig voor het liturgische leven in de kerk, gewetensvol in orde gehouden te worden. Ten laste der parochie vallen nog de lonen, vermeerderd met de bijdragen der maatschappelijke zekerheid, van het kerkpersoneel. Deze lasten moeten weerom door de pastoor gedragen worden. Een parochiebestuur vergt, vooral in deze tijd, een minutieus bijgehouden sekretariaat. Meestal staat ook hiervoor de pastoor in. Als we de financiële konsekventies van al deze gegevens konden becijferen, dan zouden we zeker tot onvermoed hoge bedragen komen. Welnu dat dient allemaal reëel vereffend te worden. Graag willen we hier aan toevoegen dat soms, en dat als er onoverkomelijk hoge lasten mee gemoeid zijn, het burgerlijk bestuur der gemeente waarin de parochie zich bevindt kan tussenkomen. Zo zijn er ook vaak financiële provincie- en staatstussenkomsten, vooral wanneer we te doen hebben met geklasseerde of gedeeltelijk geklasseerde kerken, zoals deze van Denderhoutem.

Voor het levensonderhoud der priesters kennen we de maandwedde die in bepaalde landen (ook in België) aan de bedienaars van de erediensten uitgekeerd wordt. Alhoewel deze uitkering niet zo hoog ligt, dienen wij toch te benadrukken dat de bedienaars steeds gratis alle geestelijke hulp aan de burgers dienen te verstrekken. Deze kleine wedde heeft haar ontstaan te danken aan een vorm van restitutie aan de kerk wegens beroving (vooral tijdens de Franse Revolutie) van onschatbare goederen, het rechtmatige bezit van de kerk. Het is evident dat, ook nog op onze dagen, belangrijke schenkingen ten

voordele van de kerk gebeuren. Er weze tevens nog op gewezen dat tijdens het Ancien Régime (d.i. het maatschappijbestel vóór 1789, jaar van de Franse Revolutie, in voege) het levensonderhoud der priesters kwam van het hun voorbehouden deel der tienden ; nog van een vaste vergoeding door de "Heer" der parochie af te dragen, of door de abt van een of andere abdij met rechtsmacht over die bepaalde parochie te regelen. Zo hing bv. Denderhoutem van de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen af. Menig pastoor had ook wel een - eerder klein - landbouwbedrijfje in uitbating. Is dat nu niet vaak het geval in Frankrijk ? Men begrijpt dat willekeur der vergoedingen aan de priesters uit te betalen nogal voorkwam.

Wat het deel van elk der kerkdienaars is van die stipendia, staat al heel lang vast, maar is begrijpelijk niet overal hetzelfde, noch op hetzelfde tijdstip ingevoerd.

Voor onze parochie volgen een paar vermeldingen door de pastoors ingeboekt. Het eerste is van de hand van Pastoor BOEL, hier werkzaam van 1829 tot 1847, jaar waarin hij pastoor van Temse werd. Het tweede is van Pastoor Pauwels in het jaar 1912 opgemaakt.

Mr. Boel noteert zelf : "Het Armbestier laet volgens gelegenteyd de arme meerderjarige lijken begraeven of met eene misse voorgegaen door eenen nocturnus, en gevolgt door den libera, begraeven te saemen : 2 - 13 - 0 (1) waer van f 1 - 5 - 0 voor der koster, of met een lof aen 1 - 4 - 0, waer van 16 st. voor den pastor en 8 st. voor den koster.

De solemneele begraefenisse voor den pastor 1 - 4 - 9, voor den koster 0 - 11 - 0 en voor de assistenten voor ider 0 - 5 - 6 st.

De begraefenisse van de kinderen, voor den pastor 0 - 10 - 0, voor den koster 0 - 5 - 0."

Een jaargetijde in die tijd beliep f 1 - 10 - 0 ; de koster had recht op 10 stuivers, dit zonder orgelspel. Een jaargetijde (de "Gulden" mis) en lof was f 3 - 5 - 0 ; de koster had daar f 1 - 7 van.

Verder staat er nog gekwoteerd : "... de misse aen eenen gulden de pastor ; de koster en de organist te saemen ook eenen gulden".

"Joffrouw De Saedeleir laet missen lezen voor haere ziele die van haer overleden man en ouders, alle maenden eene op den len vrijdag aen het stipendium van 4 franken zoo de missen hier dan stonden, 2 franken voor den pastor en 2 voor den koster.

In het jaer 1839 zijn de gezongene missen gebragt op 3 1/2 franken, dit met orgel ; waer van eenen frank en half voor den koster. (2)

(1) Het ging er toen om 2 gulden, 13 stuivers en 0 oorden (of deniers)

(2) Al deze gegevens pende Pastoor zelf neer in het Denderhoutems "Liber Memorialis", door hemzelf aangezet.

De verdeling der gelden op de parochie evolueerde geleidelijk. Het jaar 1912 biedt ons het volgende duidelijk barema voor de parochie Denderhoutem.

Voor uitvaarten bestonden er verschillende categorieën, afhankelijk van de prestaties aan de parochiepriesters gevraagd. Op de onderstaande tabellen is de repartitie van deze gelden onder het kerkpersoneel duidelijk af te lezen. Men dient uiteraard rekening te houden met het verschil in de geldwaarden van toen, 1912.

B E G R A F E N I S S E N

Bedrag voor de :	koordienst (1)		begraf. 1 ^o kl. (1)		begraf. 2 ^o kl. A (1)		begraf. 2 ^o kl. B (1)	
pastoor	102	12	57,45	6	31	4	23	3
onderpastoor	45	12	30	6	16	4	14	3
koster	32	6	22,85	3	12	2	10,30	1,50
baljuw (2)	6	1,50	5	0,75	2,50	0,50	-	-
oksaal	18	4,50	15	2,25	7,50	1,50	-	-
akolieten	6	4	3	2	2	1,50	1,70	1,50
suisse	6	1,50	5	0,75	2,50	0,50	-	-
luiders	25	7,50	25	3,75	12,50	2,50	12,50	2,50
kerkrecht	20	14	9,20	7	6,50	4,50	6,50	3,50

N.B. In Denderhoutem diende het was afzonderlijk aan de koster betaald te worden tegen 3 F 't pond.

	Begraf. 3 ^o kl. (1)		Enkel begrafenis sol.(2)		Kinderbegrafenis					
			gewoon		zonder	sol.				
			met	mis	met	lof	mis	lof	mis	+ mis
										of lof
pastoor	15	2	10	5,17	4,67	6	5	1		17
onderpastoor	7	2	5	-	-	-	-	-	-	10
koster	6	1	4	2,83	2,80	3	2,50	0,50		8
oksaal	1	0,50	0,75	-	-	-	-	-	-	3
akolieten	1	1	0,50	-	-	-	-	-	-	2
luiders	6,25	1,25	5	3	3	-	-	-	-	5
kerkrecht	3,25	2,25	2,75	-	-	-	-	-	-	5
gebruik was	5	-	3,50	-	-	-	-	-	-	-
suisse	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

(1) in deze kolom wordt de toeslag vermeld voor de begeleiding tot op het kerkhof

(2) sol. = solemneel of plechtig

Buitengewone diensten door de kerkfabriek gehonoreerd.

	Zielmis 2 ^v kermisdag Allerzielen Weldoeners kerk	Voor overleden pastoors, onderp. kerkmeesters (8u)	voor paus bissch.Koning & Koningin	Niet gefon- deerde jaarg. Zeer Sol. Gew. sol.			
pastoor	6	20	30	10	5	4	
onderpastoor	4	8	10	6	4	2	
koster	3	8	10	4	3	-	
baljuw		2	2,50	1	-	-	
oksaal	-	6	7,50	3	-	-	
akolieten	-	2	2,50	1	0,60	-	
suisse	-	10	15	5	-	-	
kerkrecht	-	-	-	5	2,40	-	

Solemnele missen
(voor overledenen)

Solemnele trouwmissen
(recht voor 't huwelijk inbegrepen)(1)

	buitengew.	gew. uur	7 u	8 u	9 u	10 u	11 u
pastoor	5,50	3,50	18	24	35	50	60
onderpastoor	3	2	2	3	7	10	14
koster	2,50	2	8	10	15	17	20
baljuw	-	-	0,75	1	1	1	2
akolieten	-	-	0,50	1	1	1	2
suisse	-	-	0,75	1	1	1	2

Loven

	zeer solemn.	solemn.	gewoon
pastoor	3	2	1,50
onderpastoor	2	1	-
koster	1,50	1	0,75

 (1) dit was voor de drie "roepen" die vroeger vóór 't huwelijk dienden te
 gebeuren vanop de predikstoel.

BRONNEN : 1.Het "Liber Memorialis" te beginnen met Pastoor BOEL (a°1839),
 bijgehouden.

2.Het Bisschoppelijk Archief, parochie Denderhoutem.

E. HUYLEBROEK.

EEN HELDERGEMSE SCHEPEN IN DE GEVANGENIS TE AALST

Wat zich op 2 maart 1688, tijdens de wekelijkse markt te Aalst had afgespeeld, was ophefmakend : Guillam HERMAN, hoefsmid en schepen van Helderger, was er opgepakt en in de gevangenis geworpen. Dit nieuws zou niet alleen indruk maken te Helderger, de betrokkene zijnde een van die kleurrijke personages waarvan slechts de oudsten onder ons nog enige herinnering hebben bewaard - denk aan de tandentrekker, de wonderdokter en de medecijnman, liefst 's zondags, na de Hoogmis, of op de jaarmarkt, of op het meeste afgelegen gehucht van het dorp.

Guillam HERMAN was een zoon van Hendrik, hoefsmid op Kestergat onder Pepingen. Hij had zich in 1661 aan de Dries te Helderger gevestigd, na zijn huwelijk met Judoca DE HERDER, een dochter van de smid van Helderger, Adriaan DE HERDER - het huwelijk had plaats gevonden te Ninove in aanwezigheid van de twee broers van de bruidegom, Peter, hoefsmid op Kestergat, en Hendrik, ontvanger en later burgemeester van Zonneger, alsmede "pluribus aliis", zoals de pastoor van Ninove in zijn parochieregisters vermeldt ; de keuze van Ninove onderstreept ten overvloede deze vermelding, want gelegen halverwege de woonplaatsen van bruid en bruideger,... tenzij zij was ingegeven door het ontbreken te Helderger van een geschikte herberg, groot genoeg om de "pluribus aliis" rond het gebruikelijk Bruegeliaans bruiloftsmaal te verenigen.

Op 23.4.1664 was hij buitenpoorter van Geraardsbergen geworden, wat wijst op een manifeste animositeit tegenover "die" van het dichterbij gelegen Aalst en, achteraf bekeken, niet zo'n gelukkige keuze, want "die" van Aalst pestten van lieverlede "die" van Geraardsbergen, en omgekeerd. Wat meer is, enkele weken voor de gebeurtenis, die hier wordt verhaald, had zijn oudste zoon, Adriaan HERREMAN - de familienaam had intussen de invloed van ons Oost-Vlaams dialect ondergaan - die te Herzele in het huwelijk was getreden met Maria DE FRENNE en zich te Woubrechtger had gevestigd, op zijn beurt, de snodaard, aan het buitenpoorterschap van Geraardsbergen de voorkeur gegeven.

Een hoefsmid was toentertijd niet zomaar een smid. Hij was daarenboven en vooral een "maar-schalck" ofte paardenmeester - in het Frans "marechal", in het Henegouwer "marissal" - en bij uitbreiding een "vee-arts" : heel wat

familienamen gaan op deze beroepsnaam terug. Zijn kundigheid bewoog zich, zoals deze van de toenmalige geneeskunde in het algemeen, op de grens tussen de "geneeskunst" en de "zwarte kunst". Met enig doorzicht en kennis van zaken werd de paardenmeester een wonderdoener, die men met "Meester" aansprak, zoals uit talrijke akten blijkt. Men haalde hem van einde en verre, als de nood aan de man, zegge de paardestal, de koestal of de schapenkudde, kwam en hij veilde, als een geleerd man gekleed, zijn paardemiddelen op de stedelijke en landelijke markten. Nog op 19 april 1770 werden drie dergelijke kenners, met name, zoals zij zelf hebben geakteerd, "Jan-Baptist VANDEN BERGHE en Judocus VANDEN BERGHE, beiden inwoonders der stadt Aelst, smeden en peirdemeesters van stijle, en Francis DE PELSMAECKER, smedt en peirdemeester van stijle, opwoonder der prochie van Haeltert", door de meier, burgemeester en schepenen van "de prochie van Haeltert-Kercxken" aangezocht zich te begeven ten huize van Adriaan RUYSSINCK, filius Lieven, op de Bruul, om aldaar in aanwezigheid van deze notabelen - en ongetwijfeld de rest van de "prochie" - "te examineren vooreerst een bruyn merrepeirt oudt ontrent de seven jaeren, welck peirt zij bevinden dat het is besmedt met eene sieckte ofte plaeghe genaemt het snodt, voorders een tweede merrepeirdt swart van hair oudt ontrent de thien jaeren met een jonck veuleken oudt ontrent de ses weken, oock swart van hair, welck peirdt sij oock bevinden besmedt te sijn met het snodt gelijk het voorgaende peirdt, eyndelinge een derde peirdt oudt ontrent... (in de tekst) jaeren swart van hair met een bruyn cleyn veuleken oudt ontrent negen weken, enz., enz." - de besmette dieren dienden en werden, ingevolge deze expertise, afgemaakt en begraven. Dit om aan te tonen hoe belangrijk de smeden-paardenmeesters nog waren op het einde van het Ancien Regime.

Aan kennis van zaken zal het Guillam HERMAN niet ontbroken hebben, want het beroep werd reeds door zijn vader en groot-vader uitgeoefend - misschien kende hij zelfs "Le parfait marechal" van de vermaarde Parijse paardenmeester Jacques Labessie de Solleysel, dat verscheen in 1644 en vele malen werd herdrukt en vertaald.

Het hoeft dan ook niet te verbazen dat Guillam HERMAN, al Brabander dat hij was, schepenen van Heldergerm werd - zoals zijn vader schepenen van Pepingen was geweest. Hierbij dient aangestipt dat schepenen toen geen verkozenen des volks waren maar notabelen, die als zodanig werden aangesteld door de lokale landheer - te Heldergerm, dat samen met Denderhoutem, Haaltert en Kerksken het Land van Rotselaer vormde, was deze vertegenwoordigd door zijn te Haaltert residerende baljuw Ser Judocus VAN DEN BRUELE ; het was de baljuw die de schepenen voordroeg en controleerde.

Wat was er nu op 2.3.1688 te Aalst gebeurd ?

De prochie van Heldergerem was drie jaar intrest verschuldigd aan de wezen van een Jacob DAENS voor "een croyserende obligatie van acht pond grooten sjaers" en kwam maar niet over de brug. Was het onwil, onwetendheid of schuldige nalatigheid in hoofde van de plaatselijke ontvanger Jan DE SWAEF ? De processtukken laten, zelfs drie honderd jaar later, niet toe een onaanvechtbaar oordeel te vellen. Ogenschijnlijk berustte het geschil op een misverstand, waarbij de ontvanger, tegen alle redelijkheid in, koppig was blijven vasthouden aan een eigen interpretatie. In acht genomen trouwens de vele verplaatsingen die hij zich nadien getroostte - naar de baljuw te Haaltert, naar de schepenen van Aalst, naar de advokaten te Gent, naar de Heren van de Raad van Vlaanderen, ook te Gent - moet Jan DE SWAEF uiteindelijk zijn ongelijk hebben ingezien.

Hoe dan ook, Guillam HERMAN was zich van geen schuld bewust toen hij op 2 maart 1688 zijn "swarte blesse" voor de wagen spande om zich naar de wekelijkse markt te Aalst te begeven. Hij stapte af in "het huys van theire, de herberghe St. Jooris", gelegen in de Nieuwstraat en gehouden door de Weduwe DE BUNDEL - het pand bevond zich rechtover de nog bestaande De Keyzerstraat ; de schuttersgilde St. Joris had er op de eerste verdieping haar kapel en haar vergaderzaal.

Jan DAENS, de voogd van de wezen DAENS, waarschijnlijk goed geïnformeerd over het gaan en komen van onze Heldergeremse schepenen, had op 16.1.1688 van de Aalsterse schepenen een bevelschrift gekregen om lijfswang te mogen uitoefenen op de persoon van de burgemeester en schepenen van Heldergerem ter betaling van hun schuld - de lijfswang, soms ook gijzeling geheten, werd gedurende eeuwen, in onze gewesten tot in 1871, toegepast om een onwillige schuldenaar te bewegen zijn verbintenissen na te komen ; tegen de betrokkene werd bij de bevoegde schepenen, in casu deze van Aalst, woonplaats van de wezen DAENS, een vonnis gehaald, krachtens hetwelk hij in de gevangenis kon worden opgesloten tot de schuld was vereffend ; heden kan alleen de Staat gijzelen en dan nog uitsluitend krachtens een plaatsvervangende gevangenisstraf die door de rechter wordt bepaald wanneer hij iemand tot geldboete veroordeelt.

Jan DAENS kon zich met zijn bevelschrift niet tot de baljuw van het Land van Rotselaer te Haaltert wenden om hetzij de burgemeester, hetzij een van de schepenen van Heldergerem te gijzelen, want deze ambtenaar was niet gebonden door een vonnis van de schepenen van Aalst in burgerlijke zaken : daarenboven, wat meer bepaald Guillam HERMANS betreft, deze was buiten Aalst gedekt door zijn buitenpoorterschap van Geraardsbergen - de schepenen

van Geraardsbergen zouden eventueel onmiddellijk een "brief van hofsluitinghe" hebben uitgevaardigd met bevel hun buitenpoorter te ontslaan, zelfs indien hij intussen naar Aalst was gevoerd geworden.

Binnen de muren van Aalst kregen de zaken echter een ander verloop. Toen Guillam HERMAN zich op 2 maart 1688 in "St. Jooris" bevond, stapte de meier van Aalst, Jan-Baptist VAN MONTAGU, vergezeld van zijn assistenten, er af, wel wetende wie hij er zou vinden ; hij duwde het bevelschrift van de Aalsterse schepenen, dd. 16.1.1688, onder de neus van de ongetwijfeld verraste en zich tevergeefs op zijn Giesbergs buitenpoorterschap beroepende Guillam HERMAN - daarbij tenauwernood een grijnslach onderdrukkend, de grijnslach van de adellijke en stedelijke ambtenaar ten overstaan van zoveel boeren-naïviteit. Guillam HERMAN vloog in de gevangenis van de meier, gelegen op de hoek van de Nieuwstraat en de Grote Markt, nu ingenomen door een deel van de "Borse van Amsterdam". Hij zou er drie volle dagen zitten, tot zijn "medeconfrater in wette" Pieter DE VULDER en de ontvanger Jan DE SWAEF, "gheassisteert met den procureur (lees, de advokaat) MARCX", de nodige fondsen in de handen van de Aalsterse schepenen hadden gedeponereerd - drie dagen was niet overdreven, want men kan zich voorstellen dat het overbrengen van het nieuws naar Heldergem, de onvermijdelijke woordenwisselingen en de consultaties van rechtsgeleerden, alsmede het bijeenbrengen van het geld, toendertijd geen kwestie was van uren maar van dagen !

De schepenen van Heldergem lieten het echter niet daarbij. In een omstandige repliek, gericht aan de schepenen van Aalst, beklagen zij zich over de drijfverijen van Jacob DAENS en meier Jan-Baptist VAN MONTAGU : "quaetelijk ende milliter" (lees, kwaadaardig en misbruik maken van de gewapende macht) noemen zij het optreden van de meier ; de stad wordt de les gespeld : "zij had de vervolger van het exploit (Jacob DAENS) ende exploiteur (Jan-Baptist VAN MONTAGU) behooren te recuseren" en zij wordt verzocht "de ghedreven exploiteur quaet ende tortionnair te condemneren" (lees, de corrupte meier scherp te veroordelen). Hoeft het gezegd dat van dit laatste niets in huis kwam. Het bewijst desniettemin dat een kleine "prochie" zich niet goedzakkig schikte naar de pomperijen van de stad.

Het register nr. 873 in het Stadsarchief van Aalst en het Oud Archief van Heldergem in het Rijksarchief te Ronse attesteren dit gebeuren.

Uit de Staat van Goed die Guillam HERMAN in 1685 bij het overlijden van zijn echtgenote had opgemaakt, moet blijken dat hij een hofstede bewoonde op de zuidzijde van de Dries te Heldergem, groot een dagwant, die hij staande zijnde zijn huwelijk met Judoca DE HERDER had verworven met gelden voortkomende van

de voorkoop van sommige eigendommen in Brabant, en dat hij nog altijd begoed was op Kestergat. Hij bezat daarenboven 2 1/2 dagwant meers in twee partijen, genaamd de "Reygaert" en de "Dieren Coop", gelegen resp. naast de "Borrewaterval" en de "Ninoofse Waterval" - men zou zich in een bergstreek wanen ! - alsmede 12 1/2 dagwant land gelegen op Heldergem, Aaigem, Haaltert en Outer : voorts bezat hij nog op de Dries het vierde van de onbehuisd gebleven hofstede en 3 dagwant land van zijn overleden schoonvader. Deze uitgebreide Staat van Goed leert ons heel wat over de omstandigheden waarin het gezin van een handelaar-ambachtsman toendertijd op het platteland leefde - Guillam HERMAN was inderdaad slechts landbouwer voor het onderhoud van zijn gezin, zoals de pastoor, de koster, de winkelier, de timmerman, de bakker, enz.

Zijn stam is te Heldergem uitgestorven in de mannelijke lijn sinds 1721, leeft echter voort via de vrouwelijke lijn in verschillende families, te Heldergem en omgeving, o.m. de families DE VULDER, DE VUYST en VAN CAUTER. Een kleindochter, met name Elisabeth HERREMAN, trouwde in 1729 met Ser Hyacinth VAN DE BRUELE, winkelier op de Plaats te Haaltert en zoon van de hoger vermelde Ser Judocus VAN DEN BRUELE, erfmeier van Haaltert-Kerksken en baljuw van het Land van Rotselaer. Zij overleed te Haaltert in 1789, op de leeftijd van 82 jaar.

J. HERREMAN.

KLERIKALE ANEKDOTEN

Ofschoon minzaam en ernstig van aard kon pastoor De Pessemier (in Haaltert van 1882 tot 1918) bij momenten ook zwansbaron zijn.

Op een keer meldde zich een volkswrouw op de pastorie met de vraag : "Of haar twee zoontjes saam hun Plechtige Communie mochten doen ?"

- Jammaar, hoeveel verschillen ze wel in leeftijd ? vroeg Pessemierken
blijkbaar weigerachtig.

- Tien maanden, meneer pastoor.

- Tien maanden, moederken ? Wel wat veel, hé ? 'k Zou zeggen : als't nog
maar zes of zeven was.

Of 't vrouwken toch haar zin kreeg weten we niet. Maar wat doet het terzake ?

Onder De Pessemiers pastoraat leefde in Haaltert een op rust gestelde
pater die vele jaren Kongo had "gedaan". Niemand kende hem als E.H. Arents ;
zoveel te beter als "De Missionaris".

Nu lag boer X van de Keiberg op sterven en de missionaris, nog goed op de been,
werd er door de oude pastoor op afgestuurd. Te voet, vanzelfsprekend, met
misdienaar en draaglamp en handbel.

Maar boer X weigerde obstinaat zijn biecht te spreken, hoe de priester ook
aandrong. Nu ja, in een duistere biechtstoel is dat wat anders : daar heb
je 80 % zekerheid door die minuscule gaatjes niet herkend te worden. Nee,
het ging niet met de boer.

- Mensen, ik krijg er geen jota uit, zei de missionaris, terug in de woonkamer.
Hebt ge soms geen kolenzift, boerin ?

- Een wât, meneer de missionaris ? !

- Een kolenzift... Om kolen te ziften, weet ge wel.

Natuurlijk hadden ze dat. Maar... Iemand spoedde zich, niet begrijpend, om
het gevraagde. En amper vijf minuten later was de missionaris uit de
ziekenkamer terug.

- Zo, zei hij. Alles in orde. Als ge geen biechtstoel hebt moet g'er
maar een improviseren.

Het was geweten dat pastoor Van der Mijsbruggen (opvolger van De Pessemier)
geen beste maatjes was met de toenmalige burgemeester Ch. Lauwereys, nochtans
van degelijke katholieke signatuur en voorzitter van "De Jonge Kunstminnaars",
zijnde de plaatselijke fanfare die bij iedere gelegenheid trouw opstapte in de
processie.

De preciese aanleiding tot die ruzie tussen zielenherder en burgervader kennen we niet. We weten alleen dat de pastoor zich in de kermiszondag-hoogmis van op de kansel nogal laagdunkend had uitgelaten over die troep toeterende lawaaimakers van de muziekmaatschappij en het bestuur ervan.

De repliek liet niet lang op zich wachten. De volgende morgen was het (toen nog) hek voor de pastorie overdadig behangen met in karton nagebootste muziekinstrumenten aller slag en grootte. Door wie ? Dat bleef een ontbeantwoorde vraag, maar een gisrichting was er sowieso.

En toen kwam de traditionele zielmis van kermismaandag met de even traditionele offergang. En wat deponeerde de burgervader in de schaal van de zielenherder ? Je raadt het misschien : een knoop. En hoe reageerde de pastoor op die pesterij ? Je raadt het ook : hij ritste de knoop uit de schaal en kijlde hem de burgemeester achterna. Zo !

Gilbert REDANT.

ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS VAN HAALERT (III)

C. METHODE

In het onderzoek zijn er vier essentiële stadia te onderscheiden :

- Er wordt een bronnenstudie gemaakt.
- Daarna volgt de detectie op het terrein.
- Vervolgens wordt alles geregistreerd.
- En tenslotte hebben wij de interpretatie.

1. De voorbereiding of bronnenstudie :

Hiervoor verwijzen wij grotendeels naar het vorige hoofdstuk, maar wij namen ook verschillende publicaties in verband met Haalert door en alle bruikbare gegevens werden terzijde gehouden. Wij mogen echter niet vergeten dat het terrein zich als een zeer belangrijke bron aandient en deze werd dan ook terdege onderzocht gedurende twee jaar.

2. De detectie op het terrein :

Een degelijke terreinkennis is noodzakelijk vooraleer men het prospectie-onderzoek begint. Vrijwel alle vindplaatsen werden aan de hand van prospectie ontdekt. Sommige vindplaatsen vermeld in het bronnenonderzoek, werden aangevuld door detectie. Ook het omgekeerde deed zich voor. Soms kon een vindplaats gelokaliseerd worden op het terrein maar kon niet worden onderzocht omdat het overbouwd, opgehoogd en/of vergraven was. Bij prospectie moet men steeds dezelfde methode aanhouden, alhoewel de prospectie van akkerland, weiland en bos zeer verschillend is.

- Akkers werden systematisch afgestapt volgens evenwijdige lijnen, in de richting van de ploegsporen of in de lengterichting. De akkers werden eenmalig onder de loupe genomen, zoniet wordt het uitdrukkelijk vermeld.
- Bij weilanden zoekt men vooral naar denivellaties en verkleuringen. Ook molshopen en andere ontsluitingen worden onderzocht.
- In bossen wordt er ook naar denivellaties gezocht en worden omgewaaide bomen bekeken.

3. De registratie :

Allerhande gegevens worden op het terrein zelf genoteerd. Elke prospectie-eenheid krijgt een nummer en een fiche. Daarnaast werd ook een dagboek bijgehouden om een korte beschrijving te geven van het weer, de toestand van het terrein, de ligging en de archeologische zichtbaarheid te vermelden.

In een volgende fase kregen alle prospectie-eenheden welke relevant materiaal opleverden een dossier, waarbij de nummering overgenomen werd van de prospectiefiche. In zo'n dossier wordt alle informatie samengebracht, geanalyseerd en kort geïnterpreteerd. Deze dossiers vormden de basis voor de synthese.

Het gevonden relevante materiaal werd zogoed mogelijk tweedimensionaal ingetekend. Alle gegevens werden vervolgens samengebracht op verschillende kaartjes en bij de dossiers gevoegd.

De vondsten van een prospectie-eenheid werden in een plastic zak gedeponeerd en voorzien van het nummer van de prospectie-fiche. Vervolgens werden ze gescheiden gewassen en gedroogd, waarna ze een specifiek inventarisnummer kregen ; de eerste letter van de gemeente in een kapitale letter H, daarachter het jaartal 87, 88 of 89, vervolgens het nummer van de prospectie-fiche bv. 15 en tenslotte het individuele nummer van het voorwerp bv. 214. De jaartallen, nummer van prospectie-fiche en het individuele nummer werden van elkaar gescheiden door een schuine streep.

4. De interpretatie :

Dit gebeurt op twee wijzen : de analytische interpretatie en daarna komt de synthese. Bij het analytisch gedeelte werd de informatie uit het materiaal zelf gehaald : de silexen werden uitvoerig beschreven. Ook het schervenmateriaal werd onderzocht bv. op de hardheid, op de verschraling van het baksel, gaat het om een reducerende of oxyderende bakking en soms waren er nog andere kenmerkende elementen aanwezig. Bij bepaald materiaal waren er ook aanduidingen in verband met de chronologie of verstrekten ze informatie over welbepaalde activiteiten (bv. bepaalde soorten aardewerk, zoals kookpotten, voorraadpotten... of ingevoerd aardewerk wat wijst op handel enz.).

Bij het analytisch onderzoek kwamen wij ook tot de constatactie dat er nog andere informatie naar boven kwam : het voorkomen van concentraties. Een concentratie kunnen wij als volgt definiëren : het is een niet nader omschreven plaats die meer vondsten uit een bepaalde periode oplevert dan een andere niet nader omschreven plaats in dezelfde gemeente.

Daarnaast was het ook mogelijk om een "kleine concentratie" te onderscheiden van "verspreid materiaal". Een grondige terreinkennis, zoals hierboven reeds werd aangehaald, is van allergroot belang.

Bij de synthese tenslotte wordt er overgegaan tot een globale interpretatie van alle vondsten samen, gegroepeerd per periode. Onze aandacht gaat hierbij vooral uit naar hun onderlinge samenhang, hun relatie tot het natuurlijk kader

en dergelijke meer. We proberen ook een beeld op te hangen van de menselijke aanwezigheid en de menselijke activiteit in het verleden in dit bepaalde gebied (1).

II. FYSISCH EN KULTUURLANDSCHAPPELIJK KADER

A. LOKALISATIE

Haaltert bevindt zich in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen ; het werd eerst gesitueerd in het Land van Rotselaar : later maakte het deel uit van het Land van Aalst. De gemeente bevindt zich ten westen van de Dender.

Haaltert werd in 1977 omgevormd tot Groot-Haaltert, haar aangrenzende gefusioneerde gemeenten zijn Denderhoutem (1216 ha.), Heldergerm (47° ha.) en Kerksken (313 ha.). De kadastrale oppervlakte van de pre-fusie gemeente Haaltert bedraagt 914 ha (2). Totale kadastrale oppervlakte van Groot-Haaltert bedraagt 2913 ha. en ze telt ongeveer 17150 inwoners.

Andere aangrenzende pre-fusie gemeenten zijn : Erembodegem, Aaigem, Mere en Nieuwerkerken.

Haaltert wordt vooral gekarakteriseerd als een landbouw- en vooral als een woondorp in de Denderstreek.

B. DE GEOLOGISCHE OPBOUW (3)

Voor de bodemgesteldheid zijn vooral tertiaire (Eoceen) en kwartaire formaties en afzettingen van belang.

Het tertiaire substraat wordt gevormd door subhorizontale zwak naar het noorden hellende, zanderige en kleiige mariene formaties. Het Bartoon vormt het substraat op het hoogste deel (boven 50 m) in het noorwesten. Het Lediaan beslaat volgens de Geologische kaart van België een smalle strook rond het Bartoonsubstraat en komt aan het oppervlak op de top van de Ledeborg, langs de oostelijke grens. Het Lediaan wordt omzoomd door een bredere strook Paniseliaan dat ook het substraat vormt in de noordoosthoek en de eindoosthoek. Het Ieperiaan, verreweg de belangrijkste etage, bestaat uit klei in de lage gebieden (meestal beneden 30 m.) en uit een kleizandcomplex of uit zand in de hoger liggende gebieden. Tijdens de laatste ijstijd (Würmglaciaal) werd het versneden tertiaire oppervlak bedekt met niveo-eolische zandleem

(1) Wij vermelden dat we in deze publicatie het analytisch gedeelte totaal achterwege laten en dat we enkel de synthese en de globale interpretatie van ons tweejaar durend onderzoek te berde zullen brengen.

(2) J. Gerits, 1985, p. 394
F. De Potter en J. Broeckaert, 1900, p. 61

(3) A. Louis, 1962, p. 13-15

en vooral leem (löss). Door het overheersen van westenwinden tijdens de afzetting werd de lijzijde van de ingesneden pleistocene vallei van de Dender bedekt door een zeer dik leempakket (ca. 15 m.). Buiten de pleistocene vallei van de Dender bereikt de dikte van het pleistocene dek nog verscheidene meters. Rond de heuvel te 's Gravenkerselaar (Haaltert) en op de oostelijke dakflank van de Dendervallei is het leempakket plaatselijk dun of afwezig, vooral langs de steile hellingen en rond de tertiaire opwelvingen. Tijdens het Laatglaciaal op het einde van de Würmijstijd (Dryasperiode) werd langs de oostrand van de Dendervallei lemig zand tot lichte zandleem, afkomstig van het droge rivierdal afgezet (ongeveer 1 m. dik). De valleien werden tijdens het Atlanticum (Holoceen) bedekt met door het water aangebracht kleiig of lemig materiaal en ten dele ook door organogeen materiaal (veen). Recent, sedert de ontbossing van de streek, vond bodemerosie plaats door afspoeling op de hellingen. In het zuidoosten waar het leemdek dun was, kwamen tertiaire lagen aldus aan de oppervlak. Het geërodeerde materiaal werd grotendeels als colluvium afgezet aan de voet van de hellingen. Een gedeelte van dat materiaal, vooral afkomstig van de leemplateaus ten zuiden van het kaartblad werd door water meegevoerd, waarbij het tijdens overstromingen langs de Dender sedimenteerde (= recent alluvium van de oeverwallen).

C. DE BODEMGESTELDHEID

Geologisch gezien bestaat de Belgische leemstreek uit het gebied waar een vrijwel continu dek van jong-kwartaire leemafzettingen boven een substraat van zeer verscheiden ouderdom en gesteldheid aangetroffen wordt.

Naar het noorden toe wordt de leemstreek door de zandstreek begrensd. De overgang tussen beide gebieden is doorgaans geleidelijk, maar kan ook vrij scherp zijn. Het reliëf in de eerste plaats en verder de geologische gesteldheid van de ondergrond zijn de belangrijkste elementen die de overgang van zand naar leem bepalen, hoewel lokaal ook nog andere factoren van belang zijn geweest.

In de leemstreek kan zowel de dikte als de natuur van het leemdek zeer sterk variëren. Hogere toppen en sterke hellingen hebben vaak een zeer dun of helemaal geen leemdek. Deze afwezigheid kan zowel van primaire als van secundaire oorsprong zijn. Inderdaad wordt thans algemeen aangenomen dat de leem een sediment is van in hoofdzaak ecolische oorsprong. Hoog uitstekende toppen of sterk geëxposeerde steile hellingen waren te sterk aan de erosie blootgesteld om de afzetting van een belangrijk leemdek toe te laten. Ook tijdens de afzetting had een niet onaanzienlijke verplaatsing van materiaal door afspoeling en verglijding plaats. Maar ook door meer recente erosie,

voornamelijk afspoeling (ruisselement) kan het oorspronkelijk leemdek verdwenen zijn (4).

Het grootste deel van Haaltert wordt ingenomen door leemgronden met textuur B-horizont. De beekvalleien en de secundaire depressies bestaan merendeel uit gleyige gronden op lemig materiaal. Deze laatste gronden zijn matig goed tot onvoldoende gedraineerd. Op één plaats komt zelfs stevige leemgronden met keien op basis van grint voor (sGDxt) (5).

Meest voorkomende gronden in Haaltert en hun landbouwwaarde (6) :

- Aba 1 : typisch bodemtype voor de leemgrond. Ze hebben een zeer hoge landbouwwaarde (tarwe, luzerne, beten en fruitteelt) en de waterhuishouding is uitstekend.
- Aba 0 : heeft een hoge landbouwwaarde, nadeel : gemakkelijk toeslaan van zijn lichte bovengrond in natte perioden.

Er worden nog verschillende soorten onderscheiden in de leemgronden :

Aba (b), Aba (b) o, Aca en Ada. Bij de vallei- en de depressiegronden komen ook volgende gronden voor : Abp, Acp, Adp en Ahp (7). Deze laatste gronden zijn uit tenminste 40 cm recent colluviaal of alluviaal leem opgebouwd. Abp-gronden hebben een langere landbouwwaarde van de Aba 1. De opbrengsten ondergaan sterker de invloed van klimaatsfactoren en van de teeltzorgen dan op de autochtone leemgronden. In de zomer drogen ze gemakkelijker uit, hun relatief lage ligging compenseert dit nadeel gedeeltelijk. De andere vallei- en depressiegronden worden meestal als weiland omgevormd, gezien hun landbouwwaarde gering is of teveel arbeidsintensieve zorgen met zich meebrengt.

D. DE TOPOGRAFIE EN HYDROGRAFIE

De Dender heeft een lage alluviale vlakte gevormd (cfr. kaartblad 86E) op ca. 12 m. in het zuiden en 9 m. in het noorden. De opbouw van de Dendervallei is assymmetrisch. De naar het oosten georiënteerde dalwand is steil, vooral stroomafwaarts naar Ninove toe. Het gebied ten westen van de Dendervallei heeft een zwak-golvend tot golvend reliëf. Het algemeen topografisch oppervlak stijgt vanaf deze vallei naar het noordwesten (68 m. te 's Gravenkerselaar, te Haaltert en 73 m. aan de radartoren langs de steenweg Aalst-Geraardsbergen). Het landschap wordt gekenmerkt door een opeenvolging van langgerekte, meestal zuidwest-noordoost gerichte ruggen, afgewisseld met diep ingesneden beekvalleien en secundaire depressies (8).

(4) R. Tavenier, 1949, p. 122-124

(5) A. Louis, bodemkaart Ninove 86 E. Poppkaart met bodemkartering

(6) A. Louis, 1962, p. 34-37

(7) A. Louis, 1962, p. 52-55

(8) A. Louis, 1962, p. 11-13

Afwatering te Haaltert wordt vooral verzorgd door :

- de Molenbeek in Gotegem
- de Klokkputbeek
- de Molenbeek of Eilandbeek op de grens met Denderhoutem

Deze beken monden, al dan niet rechtstreeks, uit in de Dender. De beide Molenbeken liggen vrijwel volledig onder bos en weiland, wat A. Louis als een sterk gesloten alluviaal landschap omschrijft. De Klokkputbeek en andere secundaire beekjes zoals de Vorsinkbeek en de Holbeek worden gekarakteriseerd door de aanwezigheid van weiden en kleine beboste gedeelten. De grond is er meestal moerassig (9). Te Gotegem, Brantegem en 's Gravenkerselaar ontspringen tal van kleine bronnen, het water ervan vloeit in grotere beken.

E. KENMERKEN VAN HET HUIDIGE CULTUURLANDSCHAP

De bewoning van Haaltert is niet echt geconcentreerd rond een centraal punt. Reeds op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778) is het zichtbaar dat de bewoning rond een zestal punten geconcentreerd is, nl. rond het dorpsplein, rond de "Walput" op de Bril, in het gehucht Ede, rond 's Gravenkerselaar in de Ekent en op en rond de Krekeldries. Vandaag zijn deze "centra" nog altijd dicht bebouwd, maar ook langs de wegen die deze centra verbinden, wordt druk gebouwd. Daarnaast is Haaltert een drietal ruilverkavelingen rijk, die ingenomen zijn door nieuwbouw of sociale woningen. Deze wijken zijn gesitueerd op o.a. vroegere kouters, zoals de wijk aan de Groeneweg en deze in de Middelkouter. Een derde is gesitueerd in het Herenthout, daar waar vroeger weiland en bos was.

De landbouwbedrijven zijn meestal klein en bij het merendeel van de landbouwers is de veeteelt het belangrijkste element. Zo komen we waarschijnlijk bij een teeltverschuiving ten voordele van de voedergewassen zoals maïs, bieten en rapen, en anderzijds door het steeds meer verschijnen van weilanden, ook op plaatsen die vroeger onder akkerland lagen.

De versnippering van het landbouwareaal gaat nog altijd door. Dat kunnen we vaststellen wanneer we de kaarten van P.C. Popp vergelijken met de huidige kadasterkaarten. In de praktijk gebeurt het wel dat verschillende percelen tesamen onder één cultuur worden gebracht. Aldus verkrijgt men toch nog tamelijk grote blokken met eenzelfde gewas. De meerderheid van de percelen wordt gevormd door repelpercelen die in blokken samengebracht worden.

De repelpercelen zijn in principe vrij kort (100 tot 150 m). Een aantal overschrijden de 300 m.

(9) J. De Brouwer, 1955 b, p. 101

Meestal is de lengteas van deze repelpercelen gericht naar een beekje of een gracht of een andere secundaire depressie. Naast deze percelen komen ook de blokpercelen voor. Sommige daarvan hebben redelijk grote afmetingen. Men vermoedt dat ze ofwel aan een enkele grote hoeve toebehoorden, ofwel pas rond het einde van de 17de eeuw werden aangelegd, ten gevolge van de ontginningen op dat ogenblik (10). Vandaag zijn deze grote blokken meestal terug opgesplitst in een aantal repelpercelen.

De velden worden nooit van een omheining voorzien. Uitzonderlijk kan men wel eens een akker aantreffen met een omheining. De verklaring van een dergelijk fenomeen is vrij eenvoudig : het gaat hier steeds om een tot akkerland omgevormd weiland.

Dergelijke situaties verdwijnen meestal spoedig : ofwel verdwijnt de omheining, ofwel wordt er terug een weiland aangelegd.

Gebruikte literatuur :

- DE BROUWER, J., De toponymie van Haaltert, het "Land van Aalst XI, Aalst, 1955 b.
- DE POTTER, F., en BROEKAERT, J.,
Geschiedenis van de gemeente van Oost-Vlaanderen.
Vijfde reeks, 2de deel, Haaltert (Arrondissement Aalst).
Gent, 1900.
- DUSSART, F. Les types de dessin parcellaire et leur répartition en Belgique. Tijdschrift van de Belgische Vereniging voor Aardrijkskundige Studies, 30, 1961, nr. 1, p. 5-168.
- GERITS, J., Gids voor Vlaanderen. Toeristische en cultuurhistorische encyclopedie van de Vlaamse gemeenten. Uitgegeven door de Vlaamse toeristenbond, m.m.v. de Kredietbank, Antwerpen, 1985.
- LOUIS, A., Bodemkaart van België, verklarende tekst bij het kaartblad Ninove 86 E, Gent, 1962.
- TAVERNIER, R., Bodemkartering in de leemstreek. Natuurwetenschappelijk Tijdschrift, 31, Gent, 1949, p. 122-124.

Marc MEGANCK.

(10) F. Dussart, 1961, p. 36

En groepsfoto van de Koninklijke Muziekmaatschappij uit Haaltert (1947) genomen door de toenmalige onderpastoor E.H. Claus op de binnenplaats van "de volkskring".

1e rij (vlnr): Willy Muyaert, Antoine Van Impe, Marcel De Meyer;.....; Frans Daghuys, Paul Van den Berghen en Gilbert Scheerlinck.
Zittend: Arthur Fonck;.....; De Schutter, Victor Van den Borre, Victor De Meyer, Frans Van Impe, Jozef Van Gijsegheem, Antoon Boeykens en Edmond Van Herzele.
staande: Arthur Van der Burcht (Voorzitter), Hector De Schutter, Emiel Van Impe, Albert Redant, Albert Hoebbeek, Cyriel Van der Stockt, Frans Geeroms, Remy Hutsebaut, Richard Roelandt, Remy Wellkens, Maurice Wijn, Alfons Van Impe, Marcel Allaer, Gilbert Nerinx en Karel Van Gijsegheem (muziekmeester).
Boven: Maurice Hutsebaut, Albert Van Impe, Roger Allaer;.....; Jozef Eeckhout, Marcel Roelandt;.....; Omer Coppens, Remy Buyl, Alexis Van Impe, Maurice Redant en Leon Van der Niepen.